

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
שנאמרו בסעודה שלישית פרשת יתרו תשע"ו לפ"ק
בעיר פאלם ספרינגס

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתק"ד

הרי במדבר לא מקום גפן ותאנה ורמון, ואין יין מצוי שם, ומיינו של יתרו לא שתו משום סתם יינם, ועל כן יין לא הביאו להסעודה.

אמנם יש לומר עוד, דהנה יתרו בא אל המדבר ביחד עם בתו צפורה אשת משה ושני בניה. והנה למאן דאמר יתרו אחר מתן תורה בא (זבחים קטז.), אם כן אשת משה ובניה לא היו במתן תורה, ואם כן מתי נכנסו הם בכלל ישראל. וצריך לומר דכיון דאמרו חז"ל (שם) שכשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו ע"ש. וכיון שכבר גילה ה' למשה בהיותו במדין, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה (שמות ג"ב), הרי ידעו בני ביתו שעתידין ישראל לקבל התורה במדבר, ולכן כאשר היה מעמד הר סיני, שמעו גם הם קול ה', אנכי ה' אלקיך, וקבלו עליהם עול התורה. ואם כן יש לומר דהלחם של יתרו אפה צפורה בתו, והיא נכנסה לכלל המצוות בנתינת התורה בסיני, על כן היה הפת של יתרו פת ישראל, ושפיר באו אהרן וזקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה. ומכל מקום יין לא הביאו, כי הרי המדקדקים נוהרים מלשנות יין שרק ראה עכו"ם, אפילו הוא יין ישראל.

ויתכן לומר שמכל מקום חסרו אשת משה ובניה הרבה טובה, שאם כי הם 'שמעו' מתן תורה, מכל מקום לא 'ראו' המחזה ההוד בעיניהם, איך ההר בוער

ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים לאלקים, ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלקים (יה"ב). וברש"י עולה כמשמעה שהיא כולה כליל. וזבחים, שלמים. ויבא אהרן וגו', ומשה היכן הלך, והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד, אלא שהיה עומד ומשמש לפניהם. לפני האלקים, מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה, כאלו נהנה מזיו השכינה (ברכות סד.) ע"כ.

ונראה לבאר בזה עוד, ובהיות שאקוה בשבוע זו לבקר בקברי צדיקים על ציון מרן רבינו החתם סופר זי"ע, ורבותיו הק' בעל הפלא"ה, ורבי נתן אדלער זי"ע, וכדי שיהיו שפתותיהם דובבות בקבר להמליץ זכות עלינו, נשתעשע בדבריהם הקדושים בפרשתנו. ומתחלה אקדים מה ששמעתי לדייק, הלא עיקר שמחה ביין, ולמה לא נזכר בסעודה זו יין. ונראה דהנה הכתוב אומר, ויבא אהרן לאכול 'לחם' עם חותן משה, ובאבן עזרא פירש 'שלמים', אמנם בפנים יפות פירש, שיתרו באותה שעה עדיין לא ירד המן בשבילו, ואכל הלחם שהביא עמו, ולכבודו אכלו אהרן וזקני ישראל מן הלחם שלו, כדקיימא לן (א"ח סימן קס"ה) דבעל הבית הנוהר מפת עכו"ם, ואורח אינו נוהר, מותר לבעל הבית לבצוע ולאכול כל הסעודה מפת עכו"ם בשביל האורח ע"כ. והיינו דכתיב לאכל לחם עם חותן משה, שאכלו מלחמו לכבודו ע"כ. והא תינח בפת עכו"ם של יתרו, אבל יין,

לבסומי שכיחא ע"ש. ועיין חתם סופר (פ' בשלח פב:) במה שאמר הכתוב, ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו (טז-יז), דטעותם היה כי אמרו חז"ל לקטו לחם משונה, משונה בריחו וטעמו (רש"י טז-כב), ואמרן (שבת קיט.) תבלין יש לנו ושבת שמה, שממנו ריחו של שבת נודף. ואמרו דמוזנות של שבת צריך יותר מבחול דרווחא לבסומי שכיחא, והשתא אף על גב שלקטו שני העומר, מכל מקום בליל שבת אכלו יותר מן השיעור משום שינוי טעמו לטובה, ולא נשאר די שני סעודות למחרת, על כן יצאו ללקוט ע"כ. והכפיל דבריו בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן מו), והוסיף דצריכין לומר כי המן נתברך בשבת במעיים, על דרך אוכל קמעה ומתברך במעיו ע"כ.

ומענתה יש לומר, דכיון שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובים בה, כאילו נהנה מזיו השכינה, הרי מאכל זה מבוסס יותר ממאכלי שבת, על כל פנים לגבי אהרן וזקני ישראל, ולכן הגם שאכלו כבר עומר מהמן עד לשובע, מכל מקום למאכל מבוסס כזה של הנאת זיו השכינה, רווחא לבסומי, הרגישו עוד רעבון לאכילתו. וזהו שבא הכתוב לבאר, ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם עם חותן משה, ולכאורה הרי זה רעבתנותא שאחר אכילת עומר מן יבואו עוד להוסיף לאכול עם חותן משה, על זה אמר כי סעודה זו היא 'לפני האלקים', כאילו נהנו מזיו השכינה, ורווחא לבסומי שכיחא. אמנם כל זה לגבי אהרן וזקני ישראל, אבל משה רבינו שהיה כעת ארבעה חדשים בשמים, שלשה פעמים ארבעים יום, ונהנה מזיו השכינה ממש, אם כן הנאה זו דהוי 'כאילו' נהנה מזיו השכינה, מילתא זוטרותא לגביה, וכיון שכבר אכל סעודתו מן המן, ביותר מזה הוי לגביה רעבתנותא, לכן לא אכל עמהם, אלא עומד ומשמש לפנייהם.

*

והנה בתורת משה (פט. ד"ה ויקח) הביא מתוס' (עבודה זרה י:) בשם הירושלמי, דאמר ליה אנטונינוס לרבי, מאכילני אתה מלזיתן לעתיד לבוא, אמר לו אין, אמר לו

באש, וירד עליו ה' לעיני העם. וזה השאיר רושם עליהם, שלא נחקק בהם תמונה זו להיות להם לקנין, עד שבנו של גרשום נעשה כהן לעבודה זרה (בבא בתרא קי.). [ולכאורה יש להעיר ממה דאמרו (כריתות ט.) אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים ע"ש. ואם כן הגם ששמעו קול ה' במתן תורה, מכל מקום חסרה להם טבילה שצריכה בית דין של שלשה, דמשפט כתיב ביה (יבמות מו:)].

*

והנה בתורת משה (דף צג: ד"ה ויבא) הקשה, דאם נימא שאכלו מלחמו של יתרו, הרי מחזי כרעבתנותא, שהרי אמרו חז"ל (עירובין פג:) האוכל יותר מכשיעור עומר לגלגולת הרי זה רעבתן, ופשיטא שגם מן המן לא הותרו, נמצא מה שאכלו מלחמו של חותן משה הוי אכילת רעבתן. ודוחק לומר שהאכילו מן המן שלהם כנגד הלחם שאכלו עמו, דויבא אהרן וכו' לאכול לחם 'עם חותן משה' משמע שהם אכלו עמו ולא הוא עמהם. אלא אמרו חז"ל (ברכות לט.: שבת קיט:) רבי זירא בצע אכולי שירותא, ופריך הא מחזי כרעבתנותא, ומשני כיון דבכל יומא לא קעביד הכי רק בהאי שעתא (בשבת), לא מיחזי כרעבתנותא. והכא נמי אכלו לפני אלקים, ופירש רש"י סעודה שתלמידי חכמים נהנה ממנו הוה ליה כאוכל לפני אלקים, על כן לא מחזי כרעבתנותא ע"כ. אמנם אכתי צריך ביאור, דתירוץ זה עולה שפיר דלא 'מחזי' כרעבתנותא, אבל הקושיא היתה דזה רעבתנותא ממש, ואיך נאמר על אהרן וזקני ישראל שאכלו כרעבתן.

ונראה דאיתא בגמרא (מגילה ז:) שאמר אביי כי נפקי מבי מר הוה שבענא, וכאשר באתי לבית מרי הקריבו לפני ששים קערות של מיני מאכל ואכלי בהו וכו', רווחא לבסומי שכיחא [ריוח מצוי לדבר המתוק בתוך המעיים] ע"כ. הרי כי מאכל מבוסס רעבין לאכול גם כאשר הוא שבע. ואמרו (עירובין פג:) דרבי מאיר סבירא ליה שיעור תחומין מזון שתי סעודות לחול ולא לשבת, דבשבת אכיל אינש טפי משום דבסיים תבשיליה, ורווחא

להעלותם, כאשר כוונתו לשם שמים, שיהא בהם עבודת הבורא.

ובדברי חיים (פ' אחרי לך.) כתב, שהפלוסופים חושבים שאכילה גריעות ופחיתות הוא באדם, עד שהחכמים שבהם אמרו שהוא יותר מגונה מהיציאה לחוץ, שזה מוציא הפסולת וזה מכניס הפסולת. אולם הם דברו בנפשם האומללה, שהוא רק נפש הבהמית ודבוק עם הגוף, ואין נפשם מותר על הגוף, רק שיש בנפשם גם כן השכלה אפס קצת, אבל אין מועילים להוציא ניצוצות קדושות מהמאכל, ולזה האכילה פחיתות אצלם שהוא דבר מגושם עם פסולת, אבל אנחנו עם הקדוש זרע ישראל אשר כל מגמתנו לעבוד ד' ולגלות מלכותו על כל, ובאכול האדם לחזק נפשו הקדוש לתורה ולעבודה, מתהפך המאכל הגשמי לרוחני, לעבוד ד' בכחו ובאמצעות המאכל, והניצוצות הקדושות נתעלה לשורשו, אשר בשביל זה נבראו להתגלות על ידו כבוד השם על ידי עמו ישראל ע"כ.

ואיתא בגמרא (ביצה טו.) אמרו עליו על שמאי הזקן, כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, מצא בהמה נאה אומר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה, מניח את השניה ואוכל את הראשונה. אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו, שכל מעשיו לשם שמים, שנאמר (תהלים סח-ב) ברוך ה' יום יום. תניא נמי הכי, בית שמאי אומרים מחד שביך לשבתך, ובית הלל אומרים ברוך ה' יום יום. וברש"י בפרשתנו, זכור את יום השבת לקדשו (כ-ח), תנו לב לזכור תמיד את יום השבת, שאם נודמן לך חפץ יפה, תהא מזמינו לשבת ע"כ. וברמב"ן הקשה הא הלל מדה אחרת היתה בו, וקיימא לן כהלל ע"ש. וכתוב בחתם סופר בפרשתנו (קג. ד"ה זכור) כי שמאי לא היה יכול לכוין כל מעשיו לשם שמים כמו הלל, על כן היה עושה תחבולה שיהיה כל אכילותיו מקודשים ליום השבת, על כן מחד בשבת לשבת עד שמצא אחרת נאה, אבל הלל דרב גובריה, ובלאו הכי נמי כל מעשיו ואכילותיו לשם שמים, על כן לא היה צריך לזה ואמר ברוך ה' יום יום, ואנחנו הלואי נזכה ונהיה כשמאי, ומאן ספון וחשוב

מאימר פסח לית אתה מאכילני ומלויתן את מאכילני. אמר לו, התורה אמרה כל ערל לא יאכל בו (עיין שמות יב-מד), מיד גזר גרמיה ע"כ. והכא נמי אחר שהעביר יתרו חרב חדה על בשרו (סנהדרין צד.), אז ויקח יתרו עולה וזבחים לאלקים ע"כ. ויש להוסיף בביאורו, דאיתא בגמרא (זבחים קטז.) דאי נימא דיתרו קודם מתן תורה בא, קסבר שלמים הקריבו בני נח ע"ש. אמנם גם למאן דאמר דבן נח יוכל להקריב שלמים, מכל מקום אי אפשר לו לאכול ממנו, דערל אסור באכילת קדשים כמבואר ברש"י (פסחים סא: ד"ה ערלה) דאתי בקל וחומר מפסח הקל ע"ש. ואם כן עד עתה כאשר הקריב יתרו שלמים לה', לא היה יכול לאכול ממנו בעצמו אלא ליתן הבשר למולים, אבל כעת שהעביר חרב חדה על בשרו, ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם 'עם חותן משה', יכלו לאכול ביחד גם עמו בשר השלמים, שהרי גם הוא היה נימול.

*

והנה יתרו הקריב עולה ושלמים, ואם כן היה לפנייהם בסעודתם אכילת בשר קדשים, והכתוב אומר שבאו לאכל 'לחם' עם חותן משה. והענין הוא דאיתא בשלחן ערוך (אור"ח סימן רלא) בכל מה שיהנה בעולם הזה לא יכוין להנאתו, אלא לעבודת הבורא יתברך, כדכתיב בכל דרכיך דעהו (משלי ג-ו), ואמרו חכמים כל מעשיך יהיו לשם שמים. שאפילו דברים של רשות, כגון האכילה והשתיה וההליכה וההשיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך, יהיו כולם לעבודת בוראך, או לדבר הגורם עבודתו, שאפילו היה צמא ורעב, אם אכל ושתה להנאתו אינו משובח, אלא יתכוין שיאכל כפי חיותו, לעבוד את בוראו וכו'. וסיים, כללו של דבר, חייב אדם לשום עיניו ולבו על דרכיו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו, וכשרואה דבר שיבא לידי עבודת הבורא יתברך יעשהו, ואם לאו לא יעשהו, ומי שנוהג כן, עובד את בוראו תמיד ע"כ. וביאורו, כי באמת רוב חיי אדם הוא מוטרד באכילה ושתיה ושינה ומשא ומתן, ועל כרחך שכל עניני גשמיים יכול אדם

שנאמר (דברים יא-כב) ולדבקה בו. וכן צוו חכמים ואמרו (אבות א-ד) והוי מתאבק בעפר רגליהם ושותה בצמא את דבריהם ע"כ. הרי שחשב 'לאכול ולשתות עם תלמידי חכמים' למצות עשה של דביקות בה'. ואנו רואים שהגם ששמעו כל העמים קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, אף על פי כן לא עשה זאת רושם עליהם שיבואו להתגייר, כי תאוותם לתענוגי עולם הזה חשובה להם יותר, ורק אחד היה, וישמע יתרו, שמועה שמע ובא. וביאר באלשיך שלכן סיים עלה הקרא 'חותן משה', להיות כי התגורר עם משה רבינו שנים רבות, בהיותו חותנו, על כן סופו עשה זאת רושם עליו ונדבק בה' ובתורתו, אם כי היה גם 'כהן מדין', שלא הניח עבודה זרה שלא עבדה (רש"י יח-יא), מכל מקום השפעתו של משה, להיותו חותן משה, הביאו לעזוב את הכל ולהדבק בעם ה'.

*

ובענין מה שדיברנו מאיסור פת עכו"ם, יש מקום לעורר כאשר שוהין בקרית חוצות שלא להכשל במאכלים של בישול עכו"ם, גם כאשר המאכלים בעצם כשרים. ושמעתי בשם הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל שאמר, כי סיבת הירידה באמעריקא שנפרצה נישואי תערובות, כי רוב המאכלים שאוכלים הם מהנעשה בבתי חרושת שונות, אשר כולם הם בישולי עכו"ם, וצריכין עליה השגחה יתירה, והרי אמרו (שבת יז:) גזרו על פתן משום יינן, ועל יינן משום בנותיהם ע"כ. ולכן כאשר לא הוזהרו באכילתן בלי השגחה, באו על ידי זה לבנותיהם, ונכשלו בנישואי תערובות ע"כ.

ומצינו ביתרו שאמר לבנותיו, למה זה עזבתן את האיש, קראן לו ויאכל לחם (שמות ב-ב), וברש"י שמא ישא אחת מכם, כמה דאת אמר (בראשית לט-ו) כי אם הלחם אשר הוא אוכל (שמו"ר ח-לב) ע"כ. ולפי זה שני הדברים הללו עולים בקנה אחד, שאמר להן, קראן לו ויאכל לחם, פת עכו"ם. ומזה יגיע לבנותיהן, וישא אחת מכם. ויש להזהר בזה ביתר שאת כאשר האדם אינו בביתו, שיהא אכילתו בקדושה. ■

כהלל, על כן פירש רש"י כשמאי הזקן ע"כ. והכפיל דבריו בחתם סופר (פ' בשלח עז: ע"ש).

והנה החידושי הרי"ם ביאר הטעם דבני נח לא מקריבין שלמים רק עולה, כי גם הגוי יוכל להשיג שיש ענין להביא מתנה לקונו ולהקריב לפניו קרבן, אבל זהו רק דבר שכולו עולה כליל לעשות נחת רוח לקונו, אך בהקרבת קרבן שלמים, שמקריב לפני ה' רק האימורים, והכהנים והבעלים אוכלים הבשר ובוה מתכפרים, השגה כזו אי אפשר לבן נח להשיג, שאכילת אדם יהיה עבודה חשובה כל כך, שכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, וכאשר יקריב שלמים אין כוונתו שלימה בזה, ולכן אין מקריבים אלא עולות ע"כ. (ועיין פרדס יוסף פ' ויקרא דף כו:).

ומעתה יתרו בהיותו בן נח לא הקריב אלא עולה, אבל כעת שנתגייר ויקח יתרו עולה 'חובחים', בא כבר לידי השגה שיתכן עבודה גם באכילה, אבל רק באכילת קדשים שנתקדש כבר הבשר בהקרבתו לה'. אמנם אהרן וזקני ישראל באו ללמדו, שגם באכילת לחם חול יום ביומו, יתכן גם כן להעלותו לעבודת ה', ולכן באו לאכל 'לחם' עם חותן משה, להורות לו שאין צריכים בשר קדשים דייקא לעבוד את ה' באכילתו, אלא גם בלחם הגשמי גרידא יש בה עבודה. [שוב נתעוררתי שנקודת הדברים כתוב בייטב לב בפרשתנו].

*

ומפרשה זו נלמד גודל החשיבות של התחברות עם תלמידי חכמים באכילה ושתיה, שהוא כנהנה מזיו השכינה. ומבואר ברמב"ם (ה' דעות ו-ב) מצות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם, כענין שנאמר (דברים י-ב) ובו תדבק, וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה, אלא כך אמרו חכמים בפירוש מצוה זו, הדבק בחכמים ותלמידיהם, לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בת תלמיד חכם, וישא בתו לתלמיד חכם, ולאכול ולשתות עם תלמידי חכמים, ולעשות פרקמטיא לתלמיד חכם, ולהתחבר להן בכל מיני חבור